

УДК 911. 3:314(477.8)

Паньків Н.М.

Сучасний стан розвитку соціальної інфраструктури Карпатського регіону Львівської області

Постановка проблеми. На фоні загальнодержавної політичної, економічної, демографічної криз надзвичайно актуальним є аналіз та розв'язання багатьох соціальних проблем населення, без вирішення яких неможливе подолання більшості питань стосовно соціальної забезпеченості потреб людей. В умовах пожвавлення різноманітності темпів росту життєвого рівня різних соціальних та вікових груп населення, спостерігається тенденція появи нових потреб, забезпечення яких на основі наявної (старої) соціально-економічної інфраструктури є неможливе. Існує невідповідність розвитку існуючих мереж соціальної інфраструктури щодо наявних потреб нинішніх поколінь населення як в регіональному аспекті, так і України в цілому. Загальновідомим є те, що соціальна інфраструктура є одним з найважливіших компонентів національного багатства і слугує мірилом рівня соціально-економічного розвитку території [4].

Вона представляє собою матеріально-речові елементи – як умови для

організації сімейно-побутової, трудової, навчально-наукової, культурно-освітньої діяльності людини тощо. Тобто, важливе значення об'єктів соціальної інфраструктури полягає у формуванні середовища для проживання і діяльності людей.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. Вивченню загальних питань і проблем соціального розвитку нашої держави присвячено праці багатьох учених. У більшості теоретичних досліджень домінує аналіз загальних питань та показників, що стосуються соціальної інфраструктури. Це, зокрема, праця Топчієва О.Г. [5], де якість соціальної інфраструктури визначає якість життя населення, що охоплює цілу систему показників рівня життя людей. Певні аспекти розвитку соціально-географічних проблем населення висвітлені у праці Шаблія О.І. [6]. В окремих дослідженнях значна увага приділяється взаємозв'язку та взаємовпливу соціального і демографічного розвитку різних регіонів держави, що свідчить про актуальність проблематики з низки питань [1, 2, 4]. Проте за останні роки в усіх областях та районах України (особливо депресивних) відбулися зміни складових соціальної інфраструктури, що недостатньо досліджені і потребують вивчення на регіональному рівні.

Виклад основного матеріалу. Рівень розвитку соціальної інфраструктури гірського регіону недостатній і за більшістю об'єктів соціальної сфери далеко відстає від необхідних мінімальних норм. За інтегральним рівнем розвитку функцій спеціалізованого культурно-побутового обслуговування області Карпатського регіону посідають майже останні місця серед інших областей України. Мають місце значні відмінності у забезпеченості населення окремими соціально-інфраструктурними підсистемами як в розрізі областей Карпатського регіону, так і в розрізі окремих районів, міської та сільської місцевостей (табл. 1).

Таблиця 1.

Рівень забезпеченості населення гірських районів Львівщини за окремими видами соціальної інфраструктури (станом на 1.01.2008) [3].

№ п/п	Назва об'єктів	Одиниця виміру	Сколівський			Старосамбірський			Турківський		
			загалом	міські поселення	сільські поселення	загалом	міські поселення	сільські поселення	загалом	міські поселення	сільські поселення
1.	Житловий фонд	тис. м ² заг. площі	939,0	241,6	97,4	694,4	385,3	1309,1	083,1	169,0	914,1
2.	Загальноосвітні школи	одиниць	57	5	52	93	8	85	50	4	46
3.	Дитячі дошкільні установи (постійні)	одиниць	15	5	10	10	5	5	4	3	1
4.	Лікарні	одиниць	2	-	-	9	-	-	5	-	-
5.	Театри		-	-	-	-	-	-	-	-	-
6.	Будинки культури	одиниць	50	3	47	93	5	88	59	2	57
7.	Підприємства торгівлі	одиниць	122	47	99	165	61	104	51	24	27
8.	Кінотеатри	одиниць	-	-	-	-	-	-	-	-	-
9.	Бібліотеки	одиниць	51	4	47	85	8	77	55	4	51

Мірилом дійсної турботи про людину є її рівень забезпеченості житлом. Без сумніву, досліджуваний район, розвиваючись за правилами, що їх запровадила і користувалася попередня влада СРСР, не може конкурувати з країнами Європи чи іншими розвинутими державами в галузі житлового

забезпечення. В цілому на території гірських районів Львівщини житловий фонд становить 3716,5 тис. м² загальної площі, що складає 7% від загального житлового фонду області. Щільність житлового фонду становить 952 м² на 1 км² (в цілому по області – 2,3 тис. м² на 1 км²). Якщо проаналізувати показники щільності населення та щільності житлового фонду то видно, що між ними існує певна залежність. В цілому в гірському регіоні та окремих районах вона є майже однакова (коливається від 20 до 22 м² на особу), як по області в цілому (21 м² на особ.). Безумовно це пов'язано з перевагою в районах сільських мешканців, які здебільшого забезпечені своїм житлом і не залежать від державного будівництва помешкань. Згідно статистичних показників більше 95% всього житлового фонду кожного з гірських районів відносяться до приватного житлового фонду, який здебільшого зосереджений в сільській місцевості (75%, 77% та 84% в Сколівському, Старосамбірському та Турківському районах відповідно). Слід зауважити і те, що майже половина фонду міських поселень області зосереджена в обласному центрі (табл. 2).

Таблиця 2.

Питома вага житлового фонду обласного центру в житловому фонді міських поселень Львівської області [3].

№ п/п	Роки	житловий фонд міських поселень (тис км ² заг. площі)	в т.ч.		частка (%) в загальному фонді міських поселень	
			житловий фонд м. Львова	житловий фонд інших міських поселень	житлового фонду м. Львова	житлового фонду інших міських поселень
1.	1940	5448	3138	2310	57,6	42,6
2.	1950	6284	3448	2836	54,9	45,1
3.	1960	9120	4413	4707	48,4	51,6
4.	1970	13494	6413	7081	47,5	52,5
5.	1980	18604	8954	9650	48,1	51,9
6.	1990	24400	11835	12565	48,5	51,5
7.	2000	27721	14277	13444	52	48
8.	2007	28562	14069	14493	50	50

З таблиці видно, що якщо частка житлового фонду м. Львова у 50-70-х роках мала тенденцію до зниження, то за останні 15 років спостерігається її певний ріст. Це пояснюється як історичними умовами розвитку регіону та освоєнням його території, так і пов'язаними з цим особливостями капітальних вкладень та введення в дію житлових будинків. Адже місто Львів у повоєнні роки було містом з найкраще розвинутою соціальною, інженерною, транспортною інфраструктурою, не говорячи вже про житло, у порівнянні не тільки з іншими містами Карпатського регіону, але і республіки в цілому. Тому тут дуже довгий час пріоритет належав будівництву об'єктів виробничого призначення. Будівництвом житла нехтували. Лише за останній період ситуація дещо змінилася.

Сьогодні дефіцит бюджету і фінансових ресурсів господарських органів, дестабілізуючі явища в економічному секторі зумовлюють серйозне загострення житлової проблеми, зокрема в міських поселеннях. Найбільш реальним є будівництво за власні кошти населення, яке в областях Карпатського регіону не лише сприяє росту житлової забезпеченості, але вносить немало нових моментів у розвиток містобудування. На особливість індивідуальної забудови в населених

пунктах Карпатського краю впливає значна проінформованість місцевих жителів про тенденції і шляхи вирішення житлової проблеми в сусідніх державах, а також етногеографічні чинники регіону.

Однією з надзвичайно важливих складових соціальної інфраструктури є організація мережі медичного обслуговування населення. Саме від стану здоров'я залежить рівень трудової активності населення, його творча віддача. Організація мережі закладів медичного обслуговування населення в Карпатському регіоні України відбувалася в повоєнний період у більшості гірських районів. В дорадянський час установи охорони здоров'я були майже відсутні, що відображалось на показниках смертності населення. На кінець XIX ст. смертність в Галичині була найвища в Європі. На початку XX ст. в усіх Карпатських областях України нараховувалося лише 76 лікарень (переважно у містах). Перші позитивні зміни в організації мережі об'єктів охорони здоров'я відбулися в регіоні у середині 50-х рр., що призвели до будівництва окремих закладів охорони здоров'я в гірських районах. Проте подальша переорієнтація державної політики в бік пріоритетного розвитку галузей важкої промисловості призвела до сповільнення, а згодом до зупинки процесу формування об'єктів інфраструктури в галузі охорони здоров'я (табл. 3).

Таблиця 3.

Основні показники розвитку системи охорони здоров'я населення гірських районів Львівської області (на 1.01.2007) [3].

	К-ть лікарів усіх спеціальностей		К-ть середнього медичного персоналу		К-ть лікарняних закладів	К-ть лікарняних ліжок		К-ть амбулаторно-поліклінічних закладів	К-ть ліжок для вагітних і породіль
	осіб	на 10000 осіб	осіб	на 10000 осіб		одиниць	на 10000 осіб		
Сколівський	126	26,5	329	69,2	2	220	46,3	18	20
Старосамбірський	160	20,2	660	83,3	9	620	78,2	15	35
Турківський	97	18,7	394	75,9	5	349	67,3	13	30
Регіон в цілому	383	22,0	1383	77,0	16	1189	64,0	46	85

Простеживши за динамікою таких показників як кількість лікарняних закладів та кількість лікарняних ліжок слід зауважити, що за період 1995 – 2006 рр. кількість лікарняних закладів майже не змінилася (17 у 1995 проти 16 у 2006), проте зменшилася кількість лікарняних ліжок (з 1461 одиниць до 1189 одиниць), при цьому зросла кількість лікарів (з 349 у 1995 р. до 389 у 2006 р.). Незважаючи на незначне збільшення кількості лікарів усіх спеціальностей середня забезпеченість населення лікарнями досить низька у порівнянні з Львівською областю загалом (22,0 осіб на 10 тис населення в регіоні проти 57,8 осіб на 10 тис населення в області). В Турківському районі цей показник один з найнищих в області (18,7 лікарів на 10 тис. осіб населення). Те саме стосується і забезпеченості населення гірського району середнім медичним персоналом (77 осіб на 10 тис. населення проти 117 осіб на 10 тис. населення в області). Слід сказати, що майже за всіма показниками охорони здоров'я гірські райони Львівщини значно відстають від середньообласних, а це при значно кращій демографічній ситуації в регіоні порівняно з обласними показниками та більшості рівнинних районів. Крім того, більше половини лікарняно-профілактичних установ вимагає реконструкції та ремонтних робіт. Не менш напружена ситуація відзначається в регіоні з рівнем розвитку мережі амбулаторно-поліклінічних

закладів, яких нараховується 46. Якщо взяти до уваги загальну кількість населення а регіоні (238 поселень, в тому числі 101 сільська рада) та особливості розселення в гірських умовах стане зрозуміло, що така кількість амбулаторно-поліклінічних закладів дуже незначна, (2 заклади на 100 км²). Детальні розрахунки всього існуючого та перспективного розподілу ліжкового фонду, обсягів поліклінічної допомоги, структури установ стаціонарного лікування є дуже трудомісткими і для цього необхідно робити спеціальні замовлення відповідним організаціям. Проте вже зараз зрозумілим є те, що існуючий стан речей в галузі охорони здоров'я гірських регіонів є не на належному рівні і дозволяє бажати кращого.

Не менш напружена ситуація спостерігається в регіоні дослідження і за іншими видами соціально-інфраструктурного забезпечення. Так, проблемним є питання, що стосується водопостачання та водовідведення в гірському регіоні Львівщини. Центральним водопроводом забезпечено незначну кількість поселень (9 поселень, з них: 6 міські, 3 сільські). Беручи до уваги те, що в Сколівському, Старосамбірському та Турківському районах нараховується 238 поселень, з яких 10 – міські, стає очевидним те, що сфера водопостачання в гірському регіоні майже відсутня. Крім того, в Турківському районі ні одне поселення не забезпечене водопроводом, навіть міське (табл. 4).

Таблиця 4.

Постачання та відпуск води за 2007 р. [3].

Територія		К-ть споживачів		Обсяг води	
		Всього	Обладнані водолічильниками	Подано у мережу, тис. м ³	Відпущено усім споживачам, тис. м ³
1.	Сколівський в т.ч.	1650	915	165	136
	міські поселення	1645	915	164	135
	сільські поселення	5	-	1	1
2.	Старосамбірський в т.ч.	2676	1319	192	166
	міські поселення	2525	1319	175	150
	сільські поселення	151	-	17	16
3.	Турківський в т.ч.	-	-	-	-
	міські поселення	-	-	-	-
	сільські поселення	-	-	-	-

Незважаючи на те, що ми живемо на початку XXI століття проблема забезпечення населення газом, як і водою нині залишається актуальною. В гірських районах Львівщини протяжність газової мережі незначна – 603,7 км, особливо в Турківському районі – 34,5 км і лише в міських поселеннях (табл. 5).

Результати свідчать, що майже половина всіх житлових будівель (квартир і будинків) ще не газифіковано, населення вимушене використовувати інші енергетичні матеріали для обігріву своїх помешкань автономно. Тому у структурі споживання паливних енергетичних ресурсів одне з провідних місць належить кам'яному вугіллю: Сколівський район – 20,6%, Старосамбірський – 47,5%, Турківський – 39,6%.

Стає зрозумілим, що рівень газифікації житлового фонду в регіоні недостатній, особливо в сільській місцевості, де переважає використання балонного газу, що створює певні незручності для населення.

При аналізі комунікаційної системи регіону спостерігається позитивна тенденція до зростання обсягів послуг зв'язку, підвищення ефективності

Таблиця 5.

Розподіл газифікованих квартир (станом на 1.01.2007 р.) [3].

		Одиночна протяжність вуличної газової мережі, км	Газифіковані квартири, одиниць	Частина загальної площі житла, обладнаної газом, %
1.	Сколівський в т.ч.	115,4	10205	41,0
	міські поселення	62,4	5102	86,7
	сільські поселення	33,0	5103	55,7
2.	Старосамбірський в т.ч.	480,8	20582	79,3
	міські поселення	165,7	6522	41,4
	сільські поселення	315,1	14060	65,8
3.	Турківський в т.ч.	34,5	8846	53,3
	міські поселення	34,5	3249	24,6
	сільські поселення	-	5597	38,9

діяльності відповідних підприємств. Щорічно збільшується ємність місцевої телефонної мережі за рахунок введення нових та модернізації діючих телефонних станцій (табл. 6).

Таблиця 6.

Наявність основних домашніх телефонів (на 1.01.2007 р.) [3].

		Загалом		У міських поселеннях		У сільській місцевості	
		1995	2006	1995	2006	1995	2006
1.	Сколівський	2229	4307	1330	2354	899	1953
2.	Старосамбірський	3401	5900	1502	2669	1899	3231
3.	Турківський	1482	3551	786	1574	696	1977
	Регіон в цілому	7112	13758	3618	6597	3494	7161

Беручи до уваги вищесказане, стає очевидним те, що загальна кількість домашніх телефонів за останні 10 років зросла майже в два рази (як в сільській, так і в міській місцевостях). Враховуючи те, що кількість сільських мешканців набагато більша ніж міських показник збільшення кількості основних телефонів у сільській місцевості є недостатнім. Значні зміни відбулися і у мережі радіоточок звукового проводового мовлення в гірському регіоні. За останні роки населення відмовляється оплачувати такі послуги, натомість надає перевагу радіотрансляції ультрахвильового діапазону. Широкого поширення в гірських районах набуває супутникове телебачення. В результаті дії таких тенденцій кількість радіоточок звукового проводового мовлення скористалися з 38412 до 7954 (табл. 7).

Таблиця 7.

Наявність основних трансляційних радіоточок звукового проводового мовлення у жителів гірських районів Львівщини (на 1.01.2007) [3].

		1995	2006
1.	Сколівський	10480	635
2.	Старосамбірський	18439	4452
3.	Турківський	9493	2867
	Регіон в цілому	38412	7954

Слід зауважити, що вирішенню проблеми телефонізації як у містах гірського регіону, так і в сільській місцевості сприяє розвиток стільникового (мобільного) телефонного зв'язку.

Висновок. На основі вищезгаданого слід зробити висновок про те, що в

гірському регіоні Львівської області рівень сформованості окремих елементів соціальної інфраструктури носить в більшості регресивний характер. Соціальна інфраструктурна мережа часто застаріла і не відповідає потребам населення. До того ж не слід забувати і те, що рівень розвитку соціальної інфраструктури, як правило, визначає рівень виробництва, господарювання та якісний спосіб життя населення. Звичайно, в умовах економічної кризи та політичної нестабільності в державі можна скептично відноситися до розширення та реконструкції соціальної інфраструктури. Проте з нашої точки зору облаштування будь-якої території закладами освіти, медичної сфери, культурними об'єктами та об'єктами житлового фонду – це збереження, стабілізація та відтворення національного багатства держави, яким є його населення. Беручи до уваги той факт, що територія Карпатського регіону України є носієм поки що ще позитивних тенденцій природного руху населення та трудового потенціалу стає очевидним те, що відставання в розвитку соціальної інфраструктури негативно позначиться не лише на параметрах суспільно-економічних перетворень, але і на збереженні генофонду української нації.

1. Головка Л.В. Сучасний стан соціально-демографічного потенціалу Харківської області // Мат. наук. конф. «Регіон – 2007». – Харків, 2007. – С. 100-162. 2. Паньків Н.М. Соціально-демографічні особливості гірських районів Львівської області // Наук. вісн. Волин. нац. ун-ту імені Л. Українки. Випуск 1. – Луцьк, 2008. – С. 170-176. 3. Статистичний щорічник. Ч.2. – Львів: Головне управління статистики у Львівській області, 2007. – 346 с. 4. Соціальна інфраструктура Карпатського регіону: пошук перспектив розвитку / За ред. В.К. Євдокименко, У.Я. Садової, Л.Т. Шевчук. – Львів: Ін-т регіон. дослід. НАН України, 1995. – 80 с. 5. Топчієв О.Г. Соціально-географічні дослідження: методологія, методи, методики: Навчальний посібник. – Одеса: Астропринт, 2005. – 632 с. 6. Шаблій О.І. Суспільна географія: теорія, історія, українознавчі студії. – Львів: Львівський нац. ун-т ім. І. Франка, 2001. – 744 с.

It is thrown light upon the question of development of the social infrastructure in the mountain districts of Lviv region and analysed its territorial differences.